Novitates Theriologicae, Pars 16: 261–264 (2023)
doi: http://doi.org/10.53452/nt1656

Олексій Слободян — дослідник карпатських ведмедів та лісівник

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

Zagorodniuk, I. **Oleksiy Slobodian, a researcher of Carpathian bears and a forester.** — An essay about the research of one of the most famous experts in the biology and ecology of Carpathian bears, a forester by profession and a zoologist by vocation, whose life is connected with the Carpathian region and the city of Kalush. The scientist conducted thorough research on the Carpathian bear populations, studied and analysed in detail the long-term changes in the numbers of bears in the Ukrainian part of the Eastern Carpathians, the factors of these changes, including biotopic and anthropogenic ones. Considerable attention was paid to the diet of bears and the specifics of their distribution in the territory, the features of reproduction and growth were investigated, and approaches to population survey were developed. Based on these results, a dissertation was defended (1982) and a monograph was prepared (2008).

Біографічна довідка

Слободян Олексій Олексійович — дослідник з мало відомими біографічними деталями. Народився, згідно з довідкою про автора в книзі 2008 р., на Хмельниччині, в с. Ямпольчик, 1941 р. [Слободян 2008]. Більшість подій життя пов'язана з м. Калуш на Івано-Франківщині. Місце навчання — Львівський лісотехнічний інститут. Активно публікувався з 1974 р., у 1982 р. захистив дисертацію (в Кишиневі). Працював з 1982 до 2003 р. у Калуському лісгоспі, у т.ч. лісничим Калуського лісництва з серпня 1982 р. по листопад 1987 р. (за вебсайтом «Калуський лісгосп» https://bit.ly/3AI0dzQ).

Після організації «ДП Калуський лісгосп» у 1995 р. був його директором (07.1995–01.2001), а з останні два роки роботи там (09.2001–09.2003) — головним лісничим. На пенсії переїхав до Івано-Франківська. За збігами прізвищ, вся його ймовірна родина була пов'язана з Калушом та Калуським лісгоспом. Сучасної інформації про О. Слободяна в Інтернеті немає; рік смерті невідомий.

Рис. 1. Олексій Слободян — директор Калуського лісгоспу; фрагмент фото «Керівництво та лісничі Калуського держлісгоспу» (1996) з сайту лісгоспу [https://bit.ly/3AI0dzQ]. Редагування фото — І. Скільського.

Доробки в галузі теріології

Всі дослідження О. Слободяна пов'язані з вивченням екології карпатської популяції ведмедя бурого. З цією темою пов'язана і його дисертація — «Бурий ведмідь українських Карпат», підготовлена у Івано-Франківську і захищена у Кишиневі 1982 р. Керівником був проф. К. Татаринов.

Олексій Слободян — активний учасник багатьох зоологічних конференцій, на яких представляв результати своїх досліджень. Відповідно, переважна більшість його публікацій була у збірниках тез доповідей та в матеріалах наукових конференцій. Тематика доповідей і повідомлень — виключно «ведмежа». Як приклади (в бібліографії тут не наводяться):

> «Медведь бурый *Ursus arctos* L. в Карпатах» (1974, Москва), «Бурий ведмідь у Карпатах та заходи по його охороні (1974, Львів), «Влияние ландшафтов Карпат на популяцию бурого медведя» (1975, Кишинів), «Состояние популяции карпатского бурого медведя и перспективы его использования в интенсивном охотничьем хозяйстве» (1975, Каунас), «Воспроизводство бурого медведя в Украинских Карпатах» (1975, Мінськ), «Влияние хищников на популяцию копытных в лесах Прикарпатья» (1975, Москва), «К экологии медведя в Карпатах (1979, Москва), «Хищничество бурого медведя в Карпатах» (1986, Москва).

Ним підготовлена серія публікацій у суто «ведмежих» збірниках за підсумками нарад «Екологія, морфологія і охорона ведмедя в СРСР» (1981, Москва), «Екологія ведмедів» (1987, Новосибірськ), «Ведмеді в СРСР» (1991, Новосибірськ), «Ведмеді...» (1993, Москва), про розмноження і розвиток ведмедя [Слободян 1981) та зміни ареалу й чисельності ведмедів в Українських Карпатах [Слободян 1987], про чисельність ведмедя в Карпатах та методики його обліку [Слободян 1991], розділ «Україна» у книзі «Ведмеді ... Розміщення запасів, екологія, використання та охорона» [Слободян 1993].

Серед статей дослідника — «К вопросу о питании карпатского бурого медведя» [Слободян 1975), «К экологии карпатского бурого медведя в зимний период» [Слободян & Гуцуляк 1976], «Экология и этология бурого медведя в Украинских Карпатах» [Слободян 1988]. Врешті, *Opus Magnus* — монографія «Бурий ведмідь Українських Карпат» [Слободян 2008].

Загалом у доробку дослідника за результатами розвідки автора є 17 наукових праць. Це відносно невелике число, проте всі вони вагомі. Як приклад, тільки у нещодавньому виданні «Ведмідь бурий (*Ursus arctos*): проблеми збереження та дослідження популяції в Україні» [Дикий & Шквиря 2015] прізвище «Слободян» згадано 60 (!) разів.

Рис. 2. Палітурка монографії О. Слободяна «Бурий ведмідь Українських Карпат» (2008).

Обрана дослідником тематика досліджень була непростою через складність роботи в горах, необхідність охоплення великих територій та ризики прямих контактів з хижаком. За його даними, що стосуються, насамперед Прикарпаття, питомо ведмежими територіями є лісові масиви Чорногори та Горганів, а типовими літніми оселищами є зростаючі зруби з малиною та ожиною [Слободян 1988]. Дослідником у низці праць і в результуючій монографії наведено детальні відомості про особливості живлення (Слободян 1975], розмноження й індивідуальний розвиток ведмежат [Слободян 1981], зміни поширення і чисельності ведмедя в Карпатах [Слободян 1987), особливості організації обліків звіра, триразових на рік [Слободян 1991]. Ним проведено детальний аналіз розподілу чисельності виду по лісокомбінатах з оцінками щільності популяцій, впливу на зміни чисельності середовищних факторів та бракон'єрства [Слободян 1991], сезонні переміщення звіра за кормними місцями, зокрема на ягідники і за ратичними, про напади ведмедів на свійських тварин [Слободян 1988].

Проте чи не найголовнішою темою, що йде через всю історію співіснування хижака і людей в Карпатах і через всі дослідження науковця, — взаємини з людьми, здобування звіра (включно з бракон'єрством), динаміка чисельності, розподіл по території та інші подібні аспекти. Дослідником показано, шо в роки відновлення популяції У 1970-х роках в українській частині Карпат було близько 1200 ведмедів зі щільністю 0,5–0,7 ос./1000 га лісових угідь [Слободян 1991], чого тепер близько немає і не є реальним, проте може бути орієнтиром для програм сталого розвитку регіону.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Нам нічого достеменно не відомо про позанаукове життя Олексія Олексійовича Слободяна. Проте, ясно, шо це була людина значної фізичної витривалості, необхідної для роботи в горах, та належного для дослідників великих хижих рівня сміливості й рішучості. Напевно, він був вольовою людиною, і, очевидно, всі ці чесноти відіграли свою роль у тому, що власне, саме ним було організовано як велику самостійну і успішну структуру ДП «Калуський лісгосп», першим директором якого він був (з липня 1995 р. до січня 2001 р.) і де, очевидно, й закінчив свою трудову кар'єру (головний лісничий цього лісгоспу до вересня 2003 р.).

Дослідника належно згадано на сайті згаданого підприємства у розділі «Історія [Калуського] лісгоспу» [https://bit.ly/3AI0dzQ].

Література

Дикий, І. В., М. Г. Шквиря. (ред.). 2015. *Ведмідь бурий (Ursus arctos): проблеми збереження та дослідження популяції в Україні*. СІК Груп Україна, Київ, 1–135. https://bit.ly/3LnBc1A

Слободян, А. А. 1975. К вопросу о питании карпатского бурого медведя. *Вестник зоологии*, № 5: 11–16.

Слободян, А. А., М. Р. Гуцуляк. 1976. К экологии карпатского бурого медведя в зимний период. *Зоологический журнал*, **55** (5): 755–760.

Слободян, А. А. 1981. Некоторые сведения о размножении и развитии бурого медведя в Карпатах. *В кн.: Экология, морфология и охрана медведя в СССР.* Москва, 38–39.

Слободян, А. А. 1982. *Бурый медведь Украинских Карпат.* Автореф. дис. … канд. биол. наук. Кишинев, 1–23.

Слободян, А. А. 1987. Изменения ареала и численности бурого медведя в Украинских Карпатах. *В кн.: Экология медведей*. Наука, Новосибирск, 12–18.

Слободян, А. А. 1988. Экология и этология бурого медведя в Украинских Карпатах. Изученность териофауны Украины, ее рациональное использование и охрана. Наукова думка, Киев, 77–91.

Слободян, А. А. 1991. Численность бурого медведя в Украинских Карпатах и методика его учета. *В кн.: Медведи в СССР*. Наука, Новосибирск, 73–79.

Слободян, А. А. 1993. Украина. *В кн.: Медведи: бурый медведь, белый медведь, гималайский медведь. Размещение запасов, экология, использование и охрана*. Наука, Москва, 67–91. (Серия: Промысловые животные России и прилегающих стран и среда их обитания).

Слободян, О. О. 2008. *Бурий ведмідь Українських Карпат. Короткий нарис історії вивчення бурого ведмедя в Українських Карпатах.* ДКД, Івано-Франківськ, 1–160.

Резюме

Загороднюк, І. **Олексій Слободян — дослідник карпатських ведмедів та лісівник.** — Нарис про дослідження одного з найвідоміших знавців біології та екології карпатських ведмедів, лісівника за фахом і зоолога за покликанням, життя якого пов'язано з Прикарпаттям і містом Калуш. Науковець провів ґрунтовні дослідження популяцій карпатських ведмедів, докладно вивчив і проаналізував багаторічні зміни чисельності ведмедів в українській частині Східних Карпат, фактори цих змін, включно з біотопними і антропогенними. Значну увагу приділено харчуванню ведмедів і особливостям розподілу по території, досліджено особливості розмноження і росту, розроблено підходи до обліків чисельності. За цими доробками захищено дисертацію (1982) та підготовлено монографію (2008).